

СЕКЦІЯ 6

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ЯКІСНОГО НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Микита ЖУРЕНКО,

*здобувач третього
(освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівський НПУ ім. О. Довженка
mykytazhurenko@gmail.com*

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Актуальність. Сучасний етап розвитку освіти характеризується інтенсивною цифровою трансформацією, що зумовлює перегляд змісту, форм і технологій навчання, а також підвищення вимог до професійної підготовки педагогічних кадрів. Активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у освітній процес сприяє розширенню можливостей доступу до знань, індивідуалізації навчання та формуванню нових освітніх практик. У цьому контексті особливої актуальності набуває розвиток інклюзивної освіти, спрямованої на забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, потреб чи стану здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Зростання ролі інклюзивного навчання обумовлює необхідність створення освітнього середовища, здатного забезпечити доступність, адаптивність та гнучкість освітніх ресурсів і технологій. Саме цифрові інструменти виступають ключовим засобом реалізації таких підходів, оскільки дозволяють адаптувати навчальний контент, організувати індивідуальні освітні траєкторії та підтримувати різні форми взаємодії в освітньому процесі. У зв'язку з цим цифрова компетентність учителя постає не лише як професійна вимога, а як необхідна умова ефективного функціонування інклюзивного освітнього середовища.

Водночас аналіз сучасної педагогічної практики засвідчує наявність суперечності між зростаючими вимогами до здатності майбутніх учителів використовувати цифрові технології для забезпечення інклюзії та недостатнім рівнем сформованості відповідних компетентностей у процесі їх професійної підготовки. Це зумовлює необхідність наукового осмислення ролі цифрової компетентності в контексті інклюзивної освіти та пошуку ефективних шляхів її формування.

Так, у дослідженнях Н. Морзе, О. Кузьмінської та М. Мазорчук розкрито зміст і структуру цифрової компетентності педагогів у контексті цифрової трансформації освіти, а також обґрунтовано її значення для ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі [3]. О. Спірін, С. Іванова та Н. Франчук визначають цифрову компетентність як багатовимірне утворення, що включає інформаційно-технологічний, комунікаційний і педагогічний компоненти, та акцентує увагу на її ролі у професійній діяльності сучасного вчителя [4]. У працях Г. Генсерук

цифрова компетентність розглядається як ключова складова професійної компетентності майбутнього педагога, що забезпечує його готовність до використання цифрових технологій у різних видах педагогічної діяльності [1].

Окремий напрям досліджень пов'язаний із розробленням концептуальних засад формування цифрової компетентності майбутніх учителів інформатики. У цьому контексті М. Журенко та В. Толмачов пропонують концептуальну модель формування цифрової компетентності, яка враховує інтеграцію технологічного, педагогічного та змістового компонентів професійної підготовки та орієнтована на сучасні виклики цифрового освітнього середовища [2].

У зарубіжних дослідженнях цифрова компетентність педагогів дедалі частіше розглядається у взаємозв'язку з проблемами інклюзивної освіти. Зокрема, у працях N. Kyriakou, N. Eteokleous, M. Mitsiaki обґрунтовується необхідність розвитку цифрової компетентності вчителів для забезпечення ефективної підтримки інклюзивного навчання, акцентується увага на використанні цифрових технологій для адаптації освітнього контенту та задоволення різноманітних освітніх потреб учнів [5].

Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить про наявність ґрунтовних досліджень цифрової компетентності педагогів, однак питання її розгляду як основи реалізації інклюзивного освітнього середовища потребує подальшого наукового осмислення.

У контексті дослідження доцільно уточнити зміст ключових понять.

Цифрова компетентність учителя розглядається як інтегрована характеристика особистості, що охоплює систему знань, умінь, навичок і ціннісних установок, необхідних для ефективного, критичного та відповідального використання цифрових технологій у професійній педагогічній діяльності. Вона включає здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації, використання цифрових інструментів у навчанні, організації взаємодії учасників освітнього процесу, а також забезпечення інформаційної безпеки.

Інклюзивне освітнє середовище визначається як освітній простір, у якому створено умови для забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх здобувачів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, можливостей чи потреб. Таке середовище передбачає адаптацію змісту, форм і методів навчання відповідно до різноманітності освітніх потреб.

Важливим концептуальним підґрунтям розуміння цифрової компетентності є модель інтеграції технологічного, педагогічного та предметного знання, яка відображає необхідність гармонійного поєднання змісту навчання, методики його викладання та використання цифрових технологій. Такий підхід дозволяє розглядати цифрову компетентність не лише як набір технічних умінь, а як інтегративну характеристику професійної діяльності вчителя.

Цифрова компетентність майбутніх учителів відіграє ключову роль у формуванні інклюзивного освітнього середовища, оскільки саме вона забезпечує можливість ефективного використання цифрових технологій для реалізації принципів доступності, рівності та індивідуалізації навчання. Зокрема, завдяки сформованій цифровій компетентності педагог здатен забезпечувати доступність навчального матеріалу шляхом використання різноманітних цифрових форматів, адаптувати освітній контент відповідно до індивідуальних потреб здобувачів освіти, а також застосовувати адаптивні технології, що дозволяють враховувати різний рівень підготовки та особливості сприйняття інформації.

Формування цифрової компетентності майбутніх учителів потребує системного підходу та інтеграції відповідних компонентів у процес професійної підготовки. Одним із ключових напрямів є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у зміст і організацію освітнього процесу у закладах вищої освіти, що забезпечує практичне засвоєння цифрових інструментів.

Важливим є розвиток навичок використання інклюзивних цифрових технологій, зокрема засобів адаптації навчального контенту, програм для підтримки осіб з особливими освітніми потребами, а також цифрових платформ для організації дистанційного та змішаного навчання. Не менш значущим напрямом виступає формування цифрової етики та відповідальності, що передбачає дотримання норм академічної доброчесності, захисту персональних даних та етичної взаємодії в цифровому середовищі.

Незважаючи на зростання значення цифрової компетентності у професійній діяльності вчителя, процес її формування супроводжується низкою проблем і викликів.

Серед них варто виокремити недостатній рівень підготовки майбутніх учителів до використання цифрових технологій у контексті інклюзивної освіти, що зумовлено обмеженою інтеграцією відповідного змісту у освітні програми.

Суттєвою проблемою залишається також обмежений доступ до сучасних цифрових ресурсів і технологій, особливо в умовах нерівномірного матеріально-технічного забезпечення закладів освіти. Відзначається і відсутність системної підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному середовищі, що ускладнює ефективне використання цифрових інструментів для підтримки різних категорій здобувачів освіти.

Крім того, спостерігається розрив між сформованістю технічних навичок і здатністю їх педагогічно доцільного застосування, що свідчить про необхідність переорієнтації підготовки майбутніх учителів із технократичного на педагогічно орієнтований підхід до формування цифрової компетентності.

Висновки. Узагальнення результатів дослідження дає підстави стверджувати, що цифрова компетентність майбутніх учителів виступає базовою умовою ефективної реалізації інклюзивного освітнього середовища. Саме вона забезпечує можливість використання сучасних цифрових технологій для створення доступного, адаптивного та гнучкого освітнього простору, орієнтованого на різноманітні освітні потреби здобувачів освіти. Цифрова компетентність у цьому контексті набуває інтегративного характеру, поєднуючи технічні, педагогічні та соціально-комунікаційні аспекти професійної діяльності вчителя.

Встановлено, що ефективне формування цифрової компетентності має здійснюватися системно у процесі професійної підготовки майбутніх учителів, із урахуванням вимог інклюзивної освіти, сучасних цифрових викликів та потреб освітньої практики. Такий підхід передбачає інтеграцію відповідних змістових модулів у освітні програми, використання інноваційних педагогічних технологій та створення умов для набуття практичного досвіду застосування цифрових інструментів в інклюзивному освітньому середовищі.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з розробкою та теоретичним обґрунтуванням моделей інклюзивно-цифрової підготовки майбутніх учителів, що враховуватимуть специфіку сучасного освітнього середовища. Важливим напрямом є впровадження адаптивних цифрових технологій, здатних забезпечити персоналізацію навчання та підтримку здобувачів освіти з різними освітніми потребами. Окрім цього, актуальним залишається проведення емпіричних досліджень, спрямованих на оцінювання ефективності використання цифрових інструментів у контексті інклюзивної освіти, що дозволить підвищити наукову обґрунтованість і практичну результативність відповідних педагогічних рішень.

Список використаних джерел

1. Генсерук Г. Р. Цифрова компетентність як складова професійної компетентності майбутніх учителів. *Open educational e-environment of modern university*. 2019. № 6. С. 8–16.
2. Журенко М. А., Толмачов В. С. Формування цифрової компетентності майбутнього вчителя інформатики: концептуальна модель. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 6 (52). С. 423–442. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-6\(52\)-423-442](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-6(52)-423-442).
3. Морзе Н. В., Кузьмінська О. Г., Мазорчук М. С. Дослідження цифрової компетентності студентів і викладачів в Україні. *ICTERI*. 2019. С. 148–169.
4. Спірін О. М., Іванова С. М., Франчук Н. П. Цифрова компетентність педагогічних працівників: структура і зміст. *UNESCO Chair Journal Lifelong Professional Education*. 2024. № 2 (10).
5. Kyriakou N., Eteokleous N., Mitsiaki M. Teachers' digital competence for supporting inclusive education. *Sustainability*. 2026. Vol. 18 (2). Article 774.